

ВСТУП

Філософія історії ставить своїм завданням встановлення певних закономірностей розвитку суспільства. Поява нових чинників, які впливають на соціальну реальність, приводить до певних змін у житті як окремих людей, груп, так і суспільства загалом. Глобалізація, як нове суспільне явище, була би неможлива без появи електронних мас-медіа, Інтернету та стільникового зв'язку, що актуалізує філософську рефлексію щодо ролі медіакультури як складової соціальної системи у процесі поступу людства.

Будучи формою світоглядної репрезентації історичної дійсності, філософія історії є дзеркалом тих світів, які присутні у світогляді і різних людей, спільнот, і культурно-історичних епох. Історична дійсність не тільки твориться, а й осмислюється людськими індивідами, реалізується в їхній діяльності, спілкуванні. Кожна особа, як у дзеркалі, у своїй свідомості інтерпретує історію. Відзначаючи глобальні трансформації в сучасному інформаційному суспільстві, пов'язані з можливостями масової комунікації, які невинно розвиваються, необхідно зважати на те, що ці трансформації впливають не тільки на умови життя, але й, насамперед, на спосіб мислення і систему сприйняття сучасної людини.

Зміни в історії впродовж віків — це, насамперед, зміни в культурі. В останній чверті ХХ ст. вони були пов'язані значною мірою з такою її сферою, як медіакультура. Кожна епоха породжує нові засоби комунікації, які найбільш ефективно задовольняють потреби та інтереси людей у відповідну історичну добу. Розвиток технологій породжує зміну способів комунікації, які домінують у суспільстві та ведуть до трансформацій суспільного буття. Засоби комунікації визначають інтенсивність соціальних зв'язків, особливості соціальної організації, трансформують традиційні соціальні інститути тощо. Кожному періоду історії властиві певні засоби комунікації: у доіндустріальному суспільстві — це мова, писемність; у індустріальному — друк, телеграф, телефон, кінематограф, радіо, телебачення; в постіндустріальному (інформаційному) — стільниковий зв'язок, Інтернет тощо. І хоч така періодизація історії людства на основі комунікативістського підходу доповнює хвильовий підхід, розроблений Е. Тофлером, вона заслуговує на увагу, адже саме інформація стає найбільшою цінністю в умовах глобалізації, а медіакультурний фактор — важливим чинником розвитку сучасного суспільства.

Кінець ХХ ст. ознаменований інформаційною революцією, пов'язаною з повсюдним упровадженням інформаційних систем у сферу виробництва, управління і комунікації. Соціальні перетворення не носять лінійного характеру. Нинішній етап кардиналь-

них змін у суспільстві, який прийнято називати глобалізацією, спричинений, значною мірою, тотальним застосуванням інформаційних і комунікаційних технологій. Вони суттєво впливають на економіку, організацію виробництва, науку, освіту, політику, мистецтво, дозвілля людей. Саме інформаційна революція, розвиток глобальних інформаційних мереж забезпечили технологічну базу глобалізації — створення світового інформаційного простору.

Інформаційна доба стала не тільки технологічно новим етапом розвитку, а й особливим типом культури, за якого завдяки новим засобам комунікації людство отримало можливість інтегруватися в єдиний медіапростір. Інформаційно-комунікаційні технології змінили культуру передачі та сприйняття інформації, стали важливою детермінантою зрушень у соціальному бутті. Розвиток медіакультури як системи взаємовідношень інституційних та індивідуальних форм взаємодії з багаторівневою структурою призвів до ускладнення процесів опосередкування соціальної комунікації і збільшення рівнів соціальної взаємодії. Інформаційне суспільство — це медіацентричне суспільство, якому притаманні такі риси: висока залежність від мас-медіа; створення єдиної інформаційної мережі, що забезпечує швидкісну передачу інформації; стандартизація основних сфер життя суспільства, що відбувається завдяки новим телекомунікаційним і комп'ютерним технологіям; підвищення статусу вищої освіти; віртуалізація способу життя, комунікації, творчості; атомізація суспільства.

Людина живе в світі, що наповнений сенсами та значеннями творчої діяльності співтовариства, яке сконструювало свою соціальну реальність, і її поведінка має бути відповідною. Норми поведінки, які би були загальноприйнятими, виробляються в процесі комунікації, у тому числі за допомогою мас-медіа, які згладжують традиційно існуючі відмінності в світогляді людей, змішують приватні життєві реалії в спільному потоці та зв'язують цю узагальнену реальність зі своїми власними інституціональними інтересами. Мас-медіа мають прямий вплив на людину, її спосіб мислення та поведінку. Вони інформують людину про стан світу, заповнюють її дозвілля, позначаються на стилі світосприйняття, на типі культури певного суспільства в певний історичний період.

Застосовуючи нові інформаційні технології, особистість втягується в процес, щодо якого однозначно не можна сказати, до яких соціальних, культурних та антропологічних наслідків він призводить. Не випадково у науковому середовищі існує дві протилежні точки зору щодо проблеми мас-медіа: з одного боку, вони розглядаються як джерело знання, як фактор соціально-культурного розвитку особистості, а з іншого — як дещо деструктивне, що руйнує традиційний уклад

життя, духовний потенціал людини. Тому виникнення наприкінці ХХ ст. нових видів мас-медіа та їхнє широке впровадження вимагають дослідження впливу медіакультури на зміни в індивідуальній свідомості, у суспільній свідомості та загалом на історичному поступі людства.

Слова «медіакультура як дзеркало філософії історії», винесені авторкою у заголовок, є не просто метафорою. «Дзеркало» — установлене філософське поняття, яке використовується у зарубіжній та вітчизняній філософії. Р.Порті в праці «Філософія і дзеркало природи» [250] інтерпретує філософію як дзеркало науки. Звертаючи увагу, що наукова та філософська картини світу можуть різнитися між собою, філософ культури В.Межуєв проводить паралелі між образами «прозорого скла» і «дзеркала». Якщо наука як «прозоре скло» прагне об'єктивно відобразити світ та явища культури, то у «дзеркалі» філософії обов'язково відображається особистість мислителя, який суб'єктивно досліджує суспільне буття. «Якщо філософія співвідносить світ із «своєрідним дзеркалом», то наука, висловлюючись настільки ж метафорично, дивиться на світ ніби через прозоре скло, через яке видно все, крім того, хто дивиться на нього», — пише він [183, с. 17]. Тобто, наука є знанням про світ, а філософія — самоусвідомленням людини, що живе в ньому. Культуру неможливо побачити тим ж очима, що й навколишній світ. Осмислити культуру можна тільки «очима» філософії, а її роль у житті соціуму — «очима» філософії історії. Ця здатність філософії до осмислення стає дзеркалом, у якому відображається феномен культури, у тому числі й медіакультури як її складової. Адже від репрезентації реалій життя та культури в мас-медіа, які конструюють нову реальність — медіареальність, залежить поверхня цього дзеркала.

Оцінка філософією історії нових культурних феноменів є тим дзеркалом, що відображає осмислення у прямому зв'язку з людською суб'єктивністю, яка є культурно обумовленою. Функцією дзеркала є відображення знання про осмислення феноменів. У дзеркалі філософії історії відображається не світ загалом, а світ у сприйнятті і розумінні людини. Медіакультура, як важлива складова життя людини інформаційної доби, може об'єктивно репрезентувати світ, мати позитивний вплив на соціум, а може — як криве дзеркало — спотворювати сприйняття світу людиною, створювати певні ілюзії. Через мас-медіа нав'язуються певні уявлення про світ, людей, про систему цінностей, тобто загалом створюється картину світу — медіареальність, яка може бути далекою від об'єктивної реальності. Отже, поверхня дзеркала історії, яке репрезентує буття соціуму, значною мірою залежить від рівня культури, що твориться медіасередовищем.

Мас-медіа теж можна розглядати як дзеркало, яке може стати кривим у тому випадку, коли творці історії, в процесі конвергенції соціальних та інформаційних технологій, цілеспрямованої міфологізації і спотворення уявлень про соціокультурне буття, використовують ЗМІ як трансформатора суспільної свідомості заради досягнення певних цілей. Викривлення образів і понять відобразив М. Бахтін у філософії «дзеркала»: «З моїх очей дивляться чужі очі». Фальш дзеркала він пояснює тим, що «у нас немає підходу до себе самого зовні, то ми й тут вживаємося в якогось невизначеного можливого іншого, за допомогою якого ми і намагаємося знайти ціннісну позицію стосовно себе самого, з іншого намагаємося ми і тут оживити і оформити себе...» [18, с. 59]. Завданням філософії історії є очищення експресії відображуваного, а досягається воно тим, що філософ займає тверду позицію стосовно оцінки етапів розвитку суспільства. «Можливе двояке поєднання світу з людиною: зсередини неї — як її кругозір і зовні — як її оточення» [18, с. 121]. Погляд із дзеркала є сприйняттям світу через категорії добра, істини і практичної доцільності, що обумовлює образ тих реалій, які філософ прагне осмислити. «Не я дивлюся зсередини своїми очима на світ, а я дивлюся на себе очима світу, чужими очима; одержимий іншим» [22, с. 240]. Медіарельність, яка створюється засобами масової інформації, є поглядом на світ очима іншого, оцінкою з точки зору іншого.

Від пізнання, розуміння і духовно-практичного освоєння світу людиною залежить, чи здатна вона вирішити конфлікт між своїми думками, своєю оцінкою історичних подій і тим світом медіареальності, який створюється іншими. С. Кримський пропонує таке розуміння раціональності, яке «включає логіко-технологічну редукцію інтелекту до здатності мислити не страждаючи». Оскільки людина під впливом техніцизму духу втрачає цю здатність, то проблему реабілітації раціональності в наш час філософ пов'язує з «інструменталізацією людських сутнісних сил», що осмислюють «питання трансформації світу в історичне буття людини та її культури, перетворення історії на «дзеркало» людських можливостей» [148, с. 318]. Саме у розумінні «дзеркала» як відображення історією філософії потенціалу медіакультури для трансформації суспільства і використовує авторка дослідження дане поняття.